

Ny myndighetsstruktur för finansiering av forskning och innovation (SOU 2023:59)

U2023/02898

Kungl. Musikhögskolan (KMH) har anmodats att svara på remiss Ny myndighetsstruktur för finansiering av forskning och innovation (SOU 2023:59) och Statlig forskningsfinansiering Underlagsrapporter (SOU 2023:19).

Sammanfattning

KMH ställer sig tveksamt till det remitterade förslaget på ny myndighetsstruktur. Det saknas en initierad diskussion om de konstnärliga områdena och konsekvenserna för det konstnärliga forskningsfältet är svåra att överblicka. Att samla statens forskningsfinansiering till tre myndigheter har säkerligen goda avsikter men framstår som något som gagnar utvärdering och myndighetskontroll snarare än forskningen. Det finns en stor risk att mindre forskningsområden marginaliseras och att utbildningsvetenskapens utveckling avstannar.

Musikforskning

Musikens del i forskarsamhället är mångfacetterad. Forskning om musik, genom musik, i musik och om musikens roll i samhället återfinns i en rad olika discipliner: Musikvetenskap, musikpedagogik, utbildningsvetenskap, musiksociologi, musik och hälsa, musikpsykologi, praktiktäna skolforskning, och konstnärlig forskning. Musikens roll i det ackumulerade kunskapsbygget inom akademien är stark. Musiken är i sig kunskapsbärande, kunskapsgenererande och kunskapsförmedlande och musikens olika forskningsområden far direkt illa av en syn där de förpassas till ett ornamentalt och icke-kunskapsbärande segment.

Synpunkter på förslaget

Med det förslag som remissen presenterar kommer staten att på ett påtagligt sätt öka kontrollen över all externfinansierad forskning. KMH vill uppmärksamma på den fara detta innebär gentemot forskningens frihet. En gemensam ärendehantering och förenklade rutiner kring ansökningar skulle göra processen smidigare och frigöra resurser till forskning och utveckling men ökar också risken för likriktning.

I utredningens direktiv beskrivs att syftet med den externa statliga forsknings- och innovationsfinansieringen är att premiera excellens och bidra till att lösa samhällsbehov. I detta sammanhang måste det påpekas att "samhällets behov" inkluderar såväl kvantitativa som kvalitativa aspekter där utanförskap, ensamhet, psykisk ohälsa mm utgör monumentala samhällsutmaningar och där forskningsområden som adresserar detta måste lyftas fram och erhålla hållbar finansiering. Det handlar inom dessa områden inte minst om forskningsansatser inom samhällsvetenskap, humaniora och konst. Nämnas kan även den praktiktäna skolforskningen och dess omedelbara koppling till undervisningskvaliteten i skolan och därmed också dess inflytande på den goda samhällsutvecklingen.

Sju kriterier för framtidens forskning- och innovationsfinansiering utgör underlag för utredningens förslag:

Att värna om den fria forskningen

Att stimulera internationellt konkurrenskraftig och banbrytande forskning

Att säkra den kunskap och innovationsförmåga som krävs för att lösa samhällets utmaningar och bidrar till näringslivets konkurrenskraft

Att bidra till forskning som ger förutsättningar för forskningsanknuten utbildning och livslångt lärande

Att ge goda förutsättningar för internationella samarbeten som stärker svensk forskning och innovation

Att ge en tydlig riktning, agera proaktivt och öka förmågan till prioriteringar i det svenska systemet för forskning och innovation

Att vara enkel, tydlig och innebära låga administrativa kostnader för dem som söker och för dem som erhåller medel

Utredningens förslag innebär:

Inrättande av tre nya myndigheter: Vetenskapsmyndigheten, myndigheten för strategisk forskning och Innovationsmyndigheten. Dessa föreslås ersätta Formas, Forte, Vetenskapsrådet och Vinnova. Den externa forskningsfinansieringen vid Energimyndigheten upphör.

Ovanstående förslag kan vid en första anblick verka som en klok effektivisering och tydlig signal ang inriktning och vision för det svenska forskarsamhället. Dock är riskerna uppenbara: den statliga kontrollen över den fria forskningen ökar och de små forskningsområdena kommer att få allt svårare att göra sig gällande, ja kanske rentav osynliggöras.

Vidare pekar utredningen i riktning mot att all statlig extern konkurrensutsatt finansiering av forskning och innovation ska fördelas via de tre nya myndigheterna. Andra statliga myndigheter som idag lyser ut medel föreslås upphöra med detta och medel ska i stället utlysas, fördelas och administreras via Myndigheten för strategisk forskning. Rymdstyrelsen undantas.

Enligt detta förfarande ökar inte enbart den statliga kontrollen. Risken för likriktning som en följd av detta är tyvärr alltför uppenbar.

Förslaget innebär att samtliga myndigheter kan finansiera alla olika typer av forskning. Förslaget till uppdelning baseras i stället på myndigheternas funktion i betydelse av vilka mål och vems behov de möter och inte vilken sektor de verkar inom.

Här finns en uppenbar risk att små forskningsområden kommer att stå utan finansiering.

Det är viktigt att i de olika myndigheterna ha förståelse för konstnärlig forskning inom alla tre områden. Den redan begränsade möjligheten att finansiera forskningsprojekt inom musikområdet riskerar med denna strukturomvandling att minska ytterligare. Små konstnärliga lärosäten med försvinnande små basanslag är helt beroende av extern finansiering. Hur säkerställer man en långsiktig finansiering för konstnärliga lärosätenas forskning? Den konstnärliga forskningen förbises, såväl avseende definitioner som reella behov. Särskilt tydligt blir det i fråga om infrastrukturdiskussionen. De konstnärliga lärosätenas behov av forskningsinfrastruktur ser annorlunda ut, men behovet är ändå mycket stort och avsaknaden av resurser för utbyggnad av densamma saknas nästan helt.

Vidare kan konstateras att konstnärliga lärosäten också bedriver vetenskaplig forskning. För KMH:s del innebär detta att utbildningsvetenskap och

musikpedagogik, praktisknära forskning samt forskning i musik och hälsa är centrala ämnen i vår forskningsmiljö. Vi ser en stor risk att vissa av våra forskningsområden inom såväl konstnärlig som vetenskaplig forskning osynliggörs i den föreslagna strukturen. Den föreslagna myndighetsorganisationen riskerar att osynliggöra stora delar av den ”smalare” forskningen och därmed försvåra forskningsfinansieringen på dessa områden.

Det konstnärliga forskningsfältet

Beträffande den konstnärliga forskningen benämns den inte alls förutom att konst inkluderas i Vetenskapsmyndighetens tredje vetenskapliga råd som innefattar ”forskning inom samhällsvetenskap samt humaniora och konst”. Man kan tycka att en utredning av denna omdanande karaktär borde diskutera all forskning som idag inkluderas i de statliga myndigheternas uppdrag. Vi kan se att konstnärlig forskning skulle kunna platsa inom samtliga nya myndigheters ansvarsområden, men hur detta skulle ske eller hur kompetensen för bedömning ska garanteras framgår inte av utredningen. Det kan vara på sin plats att påpeka att lärare anställda på konstnärlig grund ska/kan bedriva forskning på konstnärlig grund.

En utmaning med finansiering av konstnärlig forskning på Vetenskapsrådet idag är att en bedömargrupp gemensamt bedömer ansökningar inom alla konstområden. Det finns positiva aspekter av detta. De negativa är dock bl a att det blir svårt för ansökningar i vissa discipliner samt interdisciplinära projekt då kompetensen ibland av naturliga skäl saknas i bedömargruppen. Detta har kompenseras av att till exempel KMH har haft möjlighet att söka från andra finansiärer som Vinnova. Det framstår för oss som att förslaget Ny myndighetsstruktur för finansiering av forskning och innovation kommer begränsa denna möjlighet och därmed begränsa våra möjligheter till externmedelsfinansierad forskning.

Utifrån KMH:s perspektiv är det svårt att ta ställning till förslaget i sin nuvarande form då våra huvudsakliga forskningsgrenar konstnärlig forskning, utbildningsvetenskap och praktisknära skolforskning inte nämns annat än i mycket korta ordalag. Om avsikten är att den konstnärliga forskningen isoleras till Vetenskapsmyndighetens område – vilket alltså är svårt att bedöma utifrån – ser vi en stor risk att den ytterligare marginaliseras och att tillgängliga medel minskas. Vi vill kraftigt understryka att detta vore ett hårt slag mot KMH:s forskningsmiljö.

Övriga kommentarer

Vidare vill KMH kommentera några specifika saker i utredningen

Fördelning mellan basanslag och konkurrensutsatta anslag

Fördelning mellan basanslag och konkurrensutsatta anslag behöver problematiseras och lyftas fram. Höjda basanslag till högskolor/universitet med minimala basanslag för forskning är i allmänhet att föredra framför konkurrensutsatta statliga anslag. Långsiktigheten och kontinuiteten tar uppenbart skada av en alltför stor övervikt åt konkurrensutsatta anslag. Utan substansfulla basanslag finns det helt enkelt inte resurser och möjligheter för att på ett kvalitativt sätt kunna konkurrera med större lärosäten där basanslagen redan utgör en plattform för forskningsmiljön.

Om musiken som kunskapsbärande ämne

På sidorna 204 och 294 finns skrivningar om bildning där konsten anges som ”samt konst och annan humaniora”:

Det är anmärkningsvärt att texten, när man talar om liberal arts, inte nämner musik, som ju är ett centralt begrepp bland just dessa fria konster. Musikens roll är i detta sammanhang helt central för uppbyggandet av reflektions- och tankemönster. Hela det västerländska samhällets utbildningskoncept emanerar från antikens Grekland där de 7 fria konsterna (Artes liberales) stod i centrum, nämligen Trivium (grammatik, dialektik och retorik) och Quadrivium (musik, aritmetik, geometri och astronomi)

Musik sågs som en självklar del i det kollektiva kunskapsbygget och förvisades inte, som alltför ofta i vårt samhälle, till ett hörn längst ut där eleverna/studenterna kan ”koppla av från intellektuella aktiviteter”, något som alltför ofta sker i vårt samhälle idag. Antikens, och senare senantikens och barockens syn på bildning och utbildning är höggradigt aktiv även i dag vid utländska universitet där Liberal arts är en självklar del i kunskapsbygget – för såväl humanistiska som naturvetenskapliga studier. Utifrån detta är den i den svenska debatten alltför ofta framförda synen på konstnärliga ämnen såsom icke varande en aktiv del av kunskapsbygget extra sorglig. I sin historielöshet kastar man ut musikens och andra konststarters del i det kollektiva kunskapsbygget och frånkänner dem identiteten som intellektuella och intellektuellt stimulerande aktiviteter. I Forskningsfinansieringsutredningen återspeglas tyvärr denna grundsyn på så vis att de estetiska ämnena riskerar att osynliggöras i akademins och forskningens kollektiva kunskapsbygge.

Konsekvenser av utredningens förslag för konstnärlig forskning

Vidare nämner utredningen ett vetenskapligt råd 3 som i de ärenden Vetenskapsmyndigheten bestämmer, beslutar om fördelning av medel till forskning inom samhällsvetenskap samt humaniora och konst. Om man söker på ordet konst kommer det upp ett fåtal gånger (och musikområdet nämns inte alls) och det finns inga kommentarer om förutsättningar eller påverkan. Förslaget innebär att man kommer spara administrativa kostnader (antalet myndigheter minskar). Det kan ligga något i det men i begränsad omfattning. Förändringen i sig kommer kräva resurser. Den otydlighet om var man kan söka medel som funnits är nog väl så stor inom andra områden. Nu föreslås dessutom en gemensam ansökningsprocess för de tre föreslagna myndigheterna. Konsekvenserna för bland annat det konstnärliga fältet är inte belyst i utredningen.

På sidan 207 i utredningen skrivs: ”Slutsatsen blir att finansiering som prioriteras av den akademiska sektorn fortsatt behöver utgöra en central del i den framtida organisationen för statlig extern finansiering av forskning och innovation.” KMH vill instämma i den skrivningen.

Det utbildningsvetenskapliga området och skolforskning behandlas inte i någon större omfattning i utredningen. KMH ser en risk att det utbildningsvetenskapliga området blir marginaliserat. KMH stöttar de tankegångar som lyfts fram att utbildningsvetenskap ska ses som ett eget område. Under 20 år har forskning inom utbildningsvetenskap utvecklats och blivit en stark disciplin med hög kvalitet. Det finns risk att det slås sönder av utredningens förslag. Vilket skulle kunna få konsekvenser för skolforskning och med det lärarutbildning såväl som för skolan som helhet.

Om finansiering, innovation och externa samarbeten

KMH ställer sig positiv till att utredningen föreslår att forskningsfinansiärerna ska kunna ge bidrag på 4 år så att man också kan ha finansiering för doktorander hela projektet. Utredningen föreslår också att finansieringsmyndigheterna ska kunna bevilja medel för utveckling av utbildningar som baseras på resultat från insatser som finansierats av myndigheterna (alltså inte en fullständig åtskillnad mellan utbildning och forskning) för att stärka forskningsanknytningen i utbildningen och snabbare introducera ny forskning i utbildning.

Utredningen föreslår dessutom att myndigheterna inte ska kunna ställa krav på medfinansiering. KMH välkomnar att detta. Man kommer uppenbarligen inte lämna några förslag rörande beräkning av indirekta kostnader (full

kostnadstäckning). Detta är gynnsamt för små lärosäten med små basanslag. Alltså är den delen av utredningen något som välkomnas av KMH.

I forskningspropositionen från 2019 konstaterades vidare att:

”Konstnärlig forskning spelar en viktig roll för samhällsutvecklingen. Liksom konsten är den konstnärliga forskningen en väsentlig del i det demokratiska samtalet genom att debattera, ifrågasätta och gestalta komplexa frågor. Denna demokratiska uppgift är också viktig i relation till genomförandet av Agenda 2030.”

I sin forskningsöversikt för 2023 anger Vetenskapsrådet: *”Svensk konstnärlig forskning är idag inne i en vital utvecklingsprocess som både stärks av och stärker forskning inom flera andra områden”*.¹. Detta gäller även forskning i musik som är den gren av konstnärlig forskning som funnits längst och därför har kommit långt i metod- och teoriutveckling. Detta gör att den har stor potential att i ännu högre grad kunna bidra till samhällsutvecklingen. Forskning på såväl vetenskaplig som konstnärlig grund är viktig för utvecklingen av det demokratiska samhället. Musikforskning och musikutbildning skapar samverkan mellan offentlig och privat verksamhet, över olika politiska nivåer, och verkar som en samlade kraft.

Finansiering av innovationer och nya bolag från konstnärliga högskolor behöver utvecklas. Det finns ett behov av att bredda de nationella strategiska innovationsprogrammen, som idag huvudsakligen gynnar storföretag och stora, ofta tekniska högskolor och universitet. Innovationskraften hos kulturella och kreativa företag kännetecknas av småskalighet och en stor variation, vilket innebär att nya finansieringsformer behövs för de kreativa och kulturella näringarna. KMH har haft en rad projekt inom innovationsområdet med finansiering från Vinnova vilket pekar på risken med att inte inkludera även konstnärlig forskning i Innovationsmyndigheten i det nya förslaget om det skulle bli verklighet.

Offentliga innovationsfinansiärer som Vinnova behöver höja sin kunskap om hur värden uppstår i kulturella och kreativa företags innovation där innovationen drivs av konstnärlig frihet och sökandet efter det unika uttrycket. Ofta är samarbeten med delade resurser en viktigare del i innovationsarbetet än enskild framgång i konkurrens med andra.

Utredningen ”Kreativa Sverige!” SOU 2022:44 formulerade en vision som KMH instämmer i:

”De kulturella och kreativa branscherna utgör en självklar del av svensk ekonomi med resilienta företag i ett dynamiskt kultur- och näringsliv som

¹ <https://www.vr.se/analys/rapporter/vara-rapporter/2023-01-26-forskningsoversikt-2023-konstnarlig-forskning.html>

fortsätter att producera innehåll i världsklass, skapar jobb, och bidrar till kulturell, social, miljömässig och ekonomisk hållbarhet i hela Sverige och resten av världen.”

Kulturella och kreativa sektorer och industrier blir allt viktigare i EU-sammanhang: under 2021–2027 har finansieringen ökat inom olika EU-program, särskilt Kreativa Europa och Horisont Europa (kluster 2) och det nyligen antagna KIC (Knowledge and Innovation Community) "Culture and Creativity". För att svenska konstnärliga högskolor ska kunna dra full nytta av dessa nya och ökande finansieringsmöjligheter behöver svenska myndigheter som stöttar innovation utveckla olika former av stöd till konstnärliga högskolor.

Slutsats

Sammanfattningsvis saknar KMH en initierad diskussion om våra forskningsområden vilket gör att vi är mycket tveksamma till förslaget i dess nuvarande form. Idén att samla statens forskningsfinansiering till tre myndigheter är förmodligen född ur goda avsikter men framstår i dagsläget som något som gagnar utvärdering och myndighetskontroll snarare än forskningen inom våra områden. Utredningen saknar konsekvensanalys för den framtida forskningsutvecklingen inom vårt fält. Vi behöver bättre inblick i hur våra kärnområden konstnärlig forskning, musikpedagogik, praktikhäna skolforskning och utbildningsvetenskap kommer att hanteras i den nya strukturen:

- Hur kommer innovation inom konst och musik tas om hand inom Innovationsmyndigheten beträffande på kompetens för bedömning?
- Kommer konstnärlig forskning och utbildningsvetenskap isoleras till vetenskapsmyndigheten?
 - o Om inte, hur kommer kompetensen för våra områden tas om hand vid bedömning?
- Vad kommer det nya förslaget innebära för mindre forskningsområden som musikpedagogik, praktikhäna skolforskning, musikvetenskap, musik och hälsa?
- Vad kommer det nya förslaget innebära för anslaget för KF inom Vetenskapsmyndigheten?
- Betr den gemensamma ansökningsstrukturen: hur kommer den att vara anpassad för ansökningar inom det konstnärlig forskningsområdet?

Johannes Landgren

rektor

Kersti Hedqvist
Högskoledirektör